

RECENZE

Hungr, P., Kalvodová, V.: Afroasijské právní kultury

MU Brno 2002, 120 str.

Petr Osina*

Posuzovaná učebnice představuje významný přínos k poznání mimoevropských právních kultur, jejichž vnímání je v našich podmínkách značně útržkovité a nesystematické (také vzhledem k malému počtu publikací, které na toto téma v češtině vyšly). V důsledku globalizace se budou čeští právníci setkávat s aspekty těchto právních kultur stále častěji a to bude vyžadovat také hlubší znalost jejich institutů. Rozsah práce samozřejmě neumožňuje detailní popis všech institutů a odvětví, ovšem pomáhá pochopit východiska a hlavní principy, na nichž je jejich fungování založeno. Práce je rozdělena na čtyři části, které popisují hlavní oblasti, kde se uplatňuje jiná právní kultura než angloamerická či kontinentální.

První část je věnována africkému obyčejovému právu. Nejdříve je zmíněna historie tohoto kontinentu od starověkého Egypta až po události 20. století, dekolonizaci a současné integrační snahy (Africká unie). Jako duchovní základ africké kultury je pak označena filozofie a náboženství. Z hlediska filozofie je důležité odlišné chápání času, náboženství pak dominují animistické kultury ovlivněné islámem a křesťanstvím.

Ze základních právních institutů je zmíněno vlastnictví (pouze jako užívací právo), manželství (polygamie a specifické příbuzenské vztahy) a procesní normy (neformálnost, archaické důkazní prostředky, zainteresovanost soudce). Závěrečná část je věnována postavení tradičního obyčejového práva v soudobých afrických státech. Převládá zde koexistence tohoto práva s psaným právem ovlivněným systémy bývalých koloniálních mocností.

Africké právo bývá charakterizováno jako právo ústní a skupinové. Je to tedy především právo nepsané, které se zachovává ústní tradicí. Skupinovým se nazývá proto, že to není právo toho či onoho státu, i když bývá státem v jisté míře uznáno, ale právo malých etnických skupin, zejména kmenů.

Druhá část monografie se zabývá islámskou právní kulturou. Vychází se zde z nástinu původu islámského náboženství a normativního systému, který z něj vyplývá a předepisuje způsob chování prakticky ve všech

oblastech lidského života. Jde o duchovní život (modlitba, almužna, půst, pouť), osobní život, rodinný život a společenský život (včetně politických teorií uspořádání islámského státu). Je také zmíněn a vysvětlen princip suverenity Boha.

Důležitou pasáž v rámci druhé části tvoří vymezení základních pramenů islámského práva – Korán, sunna, idžma, kijás. Na to navazuje výklad některých tradičních právních institutů. V přítomnosti islámského práva je postížena jednak otázka adaptace na moderní vývoj společnosti, jednak otázka návratu k původním principům šarií. Konečně je zde také kapitola o islámském trestním právu, které představuje jedno z odvětví výrazně ovlivněných tradičními prameny práva.

Islámský právní systém je historicky nejmladší. Kvůli jeho spojení s islámským náboženstvím je také systémem nejobtížněji adaptabilním modernímu vývoji společnosti. Zde si pouze dovoluji citovat Samuela Huntingtona a jeho *Střet civilizací*: „Neúspěch liberální demokracie v muslimských zemích je trvalým a opakujícím se jevem, jehož počátky lze vystopovat až v 19. století. Přinejmenším částečně je příčinou tohoto fenoménu charakter islámské kultury a společnosti, které jsou západním konceptům nepřátelské.“

Třetí část je věnována právní kultuře indického subkontinentu. V jeho islámské části platí v omezené míře právo islámské, zatímco v rozsáhlejší hinduistické části pozůstatky práva hindského. Největší prostor výkladu zde zaujímá ortodoxní hinduismus, jeho náboženské principy a z nich vycházející právní zásady. Vedle toho jsou zmíněny další neortodoxní duchovní systémy, které se v této oblasti vyskytují – džinismus a buddhismus. Tradiční právní normy těchto systémů jsou dodržovány především na venkově, oficiální právo indické federace dnes tvoří především parlament a další centrální orgány.

Současný význam hindského práva je nesrovnatelně menší než význam práva islámského. Zatímco islámské právo se dosud ve světě zachovává jako platné právo upravující osobní statut téměř miliardy lidí, hindské právo v průběhu britské kolonizace Indie ztra-

* Mgr. Petr Osina, Katedra teorie práva a právních dějin Právnické fakulty UP Olomouc

tilo na významu a bylo zatlačeno anglickým common law, které je i hlavním a rozhodujícím právním systémem současné Indie.

Čtvrtá část se zabývá čínsko-japonskou právní kulturou. Východiskem je zde nástin čínských duchovních tradic, především konfucianismu, filozofické školy legistů a taoismu. Následuje popis některých hlavních institutů čínského práva. Právo vystupovalo do popředí při porušování řádu ve vztazích mezi jednotlivcem a státní mocí. Pokud se někdo neprovinil proti státní moci nebo se nedopustil některého ze zvláště zavržehodných činů, hrálo právo jen omezenou úlohu. Zvláštní kapitola je věnována trestnímu právu. Z japonských duchovních pramenů je zmíněn šintoismus, buddhismus a konfucianismus. Závěr tvoří pojednání o novodobém vývoji státu a práva v Číně a Japonsku.

Historické právo čínské a historické právo japonské platilo prakticky až do počátku 20. století. Toto století poté přineslo závažné změny a modernizaci obou právních systémů. Pro japonské právo byla vzorem kontinentální právní kultura, Čína se zařadila do rodiny tzv. socialistického práva.

Vždy je dobré analyzovat, jak jsou v jiných zemích vnímány některé hodnoty, ideologie či politicko-sociální instituce, které se vyvinuly v křesťanské Evropě. Tyto instituce, ideologie a hodnoty, které my považujeme za samozřejmé, jsou v jiném kulturním prostředí často nahlíženy jako něco cizího, nepřátelského a nevhodného nebo dokonce jako něco principiálně špatného.

Ve světě, který se stále „zmenšuje“ a vzájemně propojuje, se to stává příčinou mnoha konfliktů na úrovni mezinárodně politické, vnitropolitické i v rovině integrity jedince. Přispívá k tomu i občasná arogance dominantní civilizace, která vnucuje mnohé prvky svého systému i ostatním civilizacím. Vzájemné poznání nej-různějších světových kultur, jejich hodnotových orientací, měřítek a postojů, může pomoci odstranit třecí plochy a přispět k vytvoření mezinárodního společenství založeného na spolupráci a rovném postavení jeho členů. Doufám, že by k tomu svým odpovídajícím dílem mohla přispět i tato zajímavá učebnice.